

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Бабенко М.О.

викладач,

*Красноармійський індустріальний інститут
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»*

ПРОБЛЕМИ РОЗБУДОВИ СЕРЕДНЬОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Сучасні вимоги міжнародного ринку праці обумовлюють реформації змісту вітчизняної професійної освіти. Орієнтуючись на потреби європейських стандартів, не варто нехтувати вітчизняними здобутками з розвитку спеціальної освіти. Оскільки розбудова промислової освіти в Катеринославщині припала на роки кінця ХІХ – початку ХХ ст., які стали періодом соціально-економічних та геополітичних криз в державі, історико-педагогічні дослідження з проблем розвитку середньої технічної освіти є доволі актуальними.

У «Проекті загального нормального плану промислової освіти в Росії», представленому у 1884 р. ініціатором розбудови вітчизняної професійної освіти І. Вишнеградським, були визначені основні кваліфікації працівників промисловості: інженери, комерційно освічені керівники промислової справи, техніки як помічники інженерів, майстри, робочі [1, с. 15–17]. При цьому інженерна освіта мала забезпечити необхідне наукове підґрунтя професійних знань. Результатом підготовки робочих було опанування на достатньому рівні практичними навичками з певних технологій. Навчання фахівців середньої ланки мало на меті оволодіння випускниками достатнім рівнем теоретичних знань та обізнаності у практичній справі, що обумовлювало їх затребуваність на промислових виробництвах.

Якщо для забезпечення інженерами в пореформений період на території Російської держави вже працювали вищі технічні навчальні заклади, то проблема підготовки техніків, майстрів та кваліфікованих робітників була відкритою. З цієї причини у березні 1888 р. були затверджені «Основні положення про промислові училища», основними пунктами яких нормувалась діяльність трьох типів навчальних закладів, які мали підпорядковуватись Міністерству народної освіти: середніх технічних, нижчих технічних та ремісничих училищ. Проте бюрократична та консервативна державна освітня система виявилась неспроможною забезпечити своєчасну успішну розбудову мережі промислових закладів на території держави. Ініціативу з організації професійної освіти взяли на себе структури інших галузей та громадські діячі, зацікавлені у розвитку вітчизняної промисловості.

На території Катеринославської губернії потреба у кваліфікованих фахівцях виникла у 70-их рр. ХІХ ст. внаслідок прискорення темпів розвитку таких промислових галузей як гірнична, залізнична, будівельна, металургійна

та машинобудівельна. Тому, не дочекуючись рішень освітнього міністерства, при підтримці активних промисловиків та галузевих міністерств в Катеринославщині почалася розбудова системи професійних навчальних закладів для підготовки фахівців середньої ланки.

Першим таким технічним навчальним закладом в Катеринославщині стала Лисичанська штейгерська школа, відкрита у 1873 р. за ініціативою Гірничого управління Південної Росії. У серпні 1878 р. при підтримці «Товариства південно-руської кам'яновугільної промисловості» було відкрито гірниче училище ім. С. С. Полякова. За період свого існування гірничі училища декілька разів змінювали своє підпорядкування: до 1905 р. – узгоджували діяльність з Гірничим департаментом при Міністерстві державного майна, у травні 1905 р. були передані у ведення Міністерства фінансів, а у жовтні 1905 р. – підпорядковані Міністерству торгівлі і промисловості.

Загалом в Катеринославській губернії з метою забезпечення народного господарства регіону фахівцями середньої ланки впродовж досліджуваного періоду працювало вісім технічних навчальних закладів. Так, фахівців для залізничної галузі готували Донецьке технічне залізничне училище в Луганську, відкрите у 1881 р., та Катеринославське технічне залізничне училище, засноване у 1902 р. Діловодством у всіх залізничних училищах до 1871 р. займався Департамент залізниць, пізніше – Департамент загальних справ, а з 1880 р. – Канцелярія Міністра шляхів сполучення. З метою впорядкування процесу роботи з училищами при Міністерстві шляхів сполучення в 1886 р. був заснований Навчальний відділ [2, с. 131].

Для підготовки техніків з машинобудівельної справи у 1899 р. було засноване Олександрівське середнє механікотехнічне училище. З метою забезпечення технічними спеціалістами металургійної промисловості у 1901 р. було відкрите нижче механікотехнічне училище в Маріуполі. Обидва училища підпорядковувались Міністерству народної освіти.

Для задоволення кадрових потреб аграрної галузі на території Катеринославщини працювало перетворене 11 листопада 1911 р. з нижчої сільськогосподарської школи Верхньодніпровське середнє сільськогосподарське училище, яке підпорядковувалося Міністерству землеробства та державного майна. Відкрите у 1914 р. Катеринославське землемірне училище, підпорядковане Міністерству юстиції, постачало кваліфікованих землемірів для Межового управління.

Однією з проблем розвитку промислової освітньої системи було питання фінансування навчальних закладів. Згідно зі статутами училищ задача піклування про матеріальний стан доручалася опікунським радам. Значну фінансову допомогу гірничотехнічним училищам здійснювали члени Товариства південно-руської кам'яновугільної промисловості та учасники З'їздів гірничопромисловиків Півдня Росії. На утримання училищ Міністерства шляхів сполучень був призначений особливий фонд, який формувався з відрахувань валових доходів у розмірі 15 руб. с кожної версти рельсової колії, надходжень від оплати за навчання, різних піклувальних сум. Фінансування Олександрівського та Маріупольського промислових училищ відбувалося за рахунок державної казни. Окрім основних джерел фінансування, училища могли також розпоряджатися коштами зі сплати за навчання;

пожертвуваннями приватних осіб; доходами від продажу виробів, виконаних учнями училища та ін. Верхньодніпровське середнє сільськогосподарське училище працювало завдяки фінансовій підтримці громадського діяча Катеринославщини Е. Бродського.

Вирішення проблем з організації навчально-виховної діяльності у промислових училищах здійснювалося згідно з вимогами відповідних галузевих міністерств. Предметна змістова розглянутих технічних навчальних закладів формувалась відповідно до рівня кваліфікаційної підготовки вступників та складалась з загальноосвітнього, природничого та професійного блоків дисциплін. Оскільки технічні фахівці середньої ланки мали бути обізнані з реальними умовами певних галузевих виробництв, значна увага приділялась практичній підготовці учнів.

На початку ХХ ст. бурхливий розвиток індустрії та промислових технологій став потребувати більшої кількості промислових фахівців середньої ланки зі значно вищим рівнем професійної підготовки, що стало основною проблемою удосконалення системи технічної освіти як на рівні Катеринославської губернії так і на загальному державному рівні. Внаслідок чого у 1915 р. відбулася реорганізація Маріупольського нижчого технічного училища в середнє.

На початку 1916 р. новий Міністр народної освіти П. Ігнат'єв запропонував проект реорганізації системи промислової освіти «Положення про професійні навчальні заклади, класи та курси», в якому були запропоновані наступні рівні промислових навчальних закладів: реміснича школа, ремісниче училище, технічне училище. Такий принципово новий підхід обумовлював реформування системи професійної освіти. Проект не було здійснено внаслідок революційних подій 1917 р. [3, с. 601–604].

З метою задоволення потреб залізничної галузі у спеціалістах середньої ланки, техніків, 8 лютого 1888 р. було затверджено Положення про техніків шляхів сполучень. Згідно з цим положенням кандидати на отримання звання техника повинні були мати середню освіту та здати особливий екзамен в спеціально призначених комісіях при Петербурзькому інституті інженерів шляхів сполучень та правліннях округів шляхів сполучень [2, с. 132]. Це надавало працівникам залізниці, які закінчили технічні залізничні училища, можливість підвищити рівень кваліфікації та отримати середню технічну освіту, не продовжуючи навчання в технічних навчальних закладах більш високого ступеня.

Для підвищення якості гірничої освіти на З'їздах гірничопромисловиків Півдня Росії, які проводились кожного року в м. Харкові, активно обговорювались наступні проекти відкриття нових гірничих училищ та перебудови існуючих: утворення у Катеринославі гірничо-заводсько-механічної школи імені О. М. Поля, заснування Луганського гірничого училища Ради З'їзду, перетворення штейгерської школи у середнє Лисичанське гірниче училище [4]. Але з причини браку коштів та революційних подій 1917 р. плани не були реалізовані.

Отже, наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. для забезпечення розвинутих галузей народного господарства кваліфікованими кадрами середньої ланки в Катеринославщині працювали технічні училища, які підпорядковувались різним міністерствам, діяли за власними статутами, мали різні джерела

фінансування, готовили фахівців за особливими навчальними планами, орієнтуючись на вимоги роботодавців, економічні зрушення та постійні удосконалення промислових технологій. Процеси розбудови системи середньої технічної освіти в Катеринославській губернії виявили ряд проблем організаційного, фінансового та реформаційного характеру, способи вирішення яких обумовлювались галузевим підпорядкуванням.

Список використаних джерел:

1. Сборник материалов по техническому и профессиональному образованию: Общий план промышленного образования и материалы по организации и устройству промышленных училищ различных типов / Мин-во народного просвещения, отделение промышленных училищ. – Вып. II. – СПб., 1895. – 588 с.
2. История железнодорожного транспорта России. Т. 1: 1836-1917 гг. / Г. М. Фадеев, С. В. Амелин, Ф. К. Бернгард и др.: под. общ. Ред. Е. Я. Красковского, М. М. Уздина. – СПб.: АО «Иван Федоров», 1994. – 336 с.
3. Днепров Э. Д. Российское образование в XIX – начале XX века. Том 1. Политическая история Российского образования / Э. Д. Днепров. – М.: Мариос, 2011. – 648 с.
4. Отчет Совета XXXX Съезда горнопромышленников юга России за 1914-1915 отчетный год. – Харьков: Типография Б. Бенгис, 1915. – 482 с.

Діденко І.О.

асистент,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЬСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ПЕДАГОГІЧНИХ З'ЇЗДАХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Для початку ХХ століття було характерно поєднання вчителів у різні форми організацій. Цей процес розпочався ще у 60-ті роки ХІХ століття, коли виникли перші позичально-ощадні каси, які створені були для вирішення матеріальних питань учительства. В 90-х роках ХІХ століття вчителі почали об'єднуватися до вчительських громад взаємодопомоги. [2] Спочатку це були поодинокі організації, але саме на початку ХХ століття цей рух набув масовості та масштабності.

28 грудня 1902 року в Москві розпочав свою роботу Перший з'їзд представників учительських громад взаємодопомоги [1, с. 5]. На ньому вперше освітяни розглядали не тільки питання матеріального характеру, але й суспільно-правового. Вчитель тих часів мав багато обов'язків та досить мало прав. Розгляд того, на що мають право освітяни, і став основою порядку денного з'їзду представників учительських громад взаємодопомоги [1, с. 26].

Було зауважено, що правовий статус вчителя повинен визначатися наявністю поваги до його особистості, надаванням йому деяких свобод, справедливостю, допомогою в подоланні принизливого побутового та матеріального становища. Окремо підкреслювалась неможливість звільнення вчителя за чийось наклепом, голослівно, без ретельного дослідження всіх